

Notat

Til: Kunnskapsdepartementet

Fra: Stein Erik Lid og Inger-Lise
Kalviknes Bore

NOKUTs innspill til langtidsplan for forskning og høyere utdanning

NOKUT takker for muligheten til å komme med innspill til revideringen av langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (heretter: «langtidsplanen»). Innspillet vil utdype hvordan utdanningsoppdraget og tema knyttet til utdanningskvalitet i større grad kan integreres i langtidsplanen. I samråd med KD gjør vi dette ved å konsentrere innspillet rundt to spørsmålsstillinger:

1. Hvordan utvikle fagmiljøer med fremragende kvalitet?
2. Hvordan styrke tilliten til forskningsbasert kunnskap gjennom utdanning?

Hvordan utvikle fagmiljøer med fremragende kvalitet?

Utvikling av fremragende fagmiljøer krever parallell satsing på forskning og høyere utdanning. Dette gjelder også ved en eventuell innføring av «missions». Denne parallelle satsingen er nødvendig for å sikre utdanning av kandidater på særlig viktige forskningsområder, og for å sikre at viktige utdanningssatsinger bygger på den fremste forskningen.

Satsing på prioriteringer og «missions» må ikke gå ut over hensyn til kvalitet i opprettelsen av nye utdanninger. Kvalitetsmeldingen slår fast at utdanninger skal utvikles av «solide fagmiljøer» (Meld. St. 16, 2016-2017), og nye studietilbud bør bare opprettes der solide forsknings- og utdanningsmiljøer allerede er på plass. Man bør med andre ord ikke etablere nye masterutdanninger som grunnlag for å bygge opp forskningsmiljøer. Å etablere nye masterutdanninger er ressurs- og tidkrevende, og NOKUTs erfaring er at dette ikke er en effektiv vei for å bygge opp forskningsmiljøer. Dersom målet er å bygge opp nye forskningsmiljøer, eventuelt å styrke etablerte miljøer, bør myndighetene ha tydelige forventninger om at disse forskningsmiljøene over tid etablerer relevante studieprogrammer for å sikre at kunnskapen tas i bruk.

Det å styrke utdanningskomponenten bør også være sentralt i viktige ordninger som Sentre for fremragende forskning (SFF) og generelt i konkurransen om forskningstildelinger. Dette kan gjøres på flere måter. For det første kan det gjøres eksplisitt ved å vektlegge betydningen av sammenheng mellom

forskning og utdanning i vurderingskriteriene for forskningsprogram (SFF, SFI etc.) og i forskningsprosjekter generelt. En annen mulighet er å sørge for at forskning som inkluderer studenter har finansiering og belønnes når forskningsmidler skal fordeles. Dersom koplingen til studenter og utdanning gjøres tydelig, vil også prestisjen i en slik kopling øke. Temaet tas opp i kvalitetsmeldinga og bør synliggjøres som en sentral ambisjon i langtidsplanen.

Langtidsplanen bør også tydeliggjøre koplingen mellom forskning og utdanning i ph.d.-løpet. Ph.d.-utdanning er akademias viktigste rekrutteringskanal for både forskning og utdanning. NOKUT mener at ph.d.-studenter bør gis mulighet til å ta UH-pedagogikk og til å opparbeide seg undervisningserfaring. Dette vil legge bedre til rette for at morgendagens akademikere kan bidra til utvikling av både forskning og utdanning i fagmiljøene. For at disse tiltakene skal bli prioritert av institusjonene må disse tiltakene finansieres utover den nåværende ordningen, som kun omfatter et 3-årig ph.d.-løp.

Samtidig vet vi at ph.d.-graden ikke bare utdanner kandidater som skal jobbe ved universiteter og høyskoler, men også kandidater som skal ut i det offentlige eller i kunnskapsintensivt næringsliv. Disse kandidatene representerer et stort potensial for høykompetent arbeidskraft i kunnskapssamfunnet. Langtidsplanen bør derfor synliggjøre at ph.d.-utdanningen ikke skal være for snevert innrettet mot karriereløpet i academia, men også ha tydelig relevans for andre sektorer.

God dialog mellom fagmiljøer ved utdanningsinstitusjoner og fagmiljøer i arbeidslivet er et viktig virkemiddel for å styrke arbeidslivsrelevans i utdanninger, også på bachelor- og masternivå. Faglig samarbeid på tvers av sektorene kan bidra til å øke studentenes læringsutbytte, men det kan også legge til rette for kunnskapsutveksling og kompetanseheving fagmiljøene imellom. Dette støtter opp under felles satsing på langsiktige prioriteringer.

NOKUT mener at forskningsbasert utdanning gir studenter gode muligheter til å utvikle fagspesifikke og generiske eller overførbare ferdigheter som er etterspurt i det moderne arbeidslivet. Dette inkluderer evnen til å innhente og sortere store mengder informasjon, evnen til analytisk og kritisk tenkning, vurderingsevne, metodekunnskap, erfaring fra forskningsprosesser og, ikke minst, utviklingskompetanse. Dette er kunnskap og ferdigheter kandidater fra høyere utdanning trenger for å løse nye utfordringer og for å håndtere omstillinger i samfunns- og arbeidsliv.

NOKUTs evaluering av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger anbefalte utdanningene å arbeide mer med kartlegging og bevisstgjøring på dette feltet. Gjennom samarbeid med eksterne partnere kan utdanningene for eksempel inkludere perspektiver og problemstillinger fra arbeidslivet i forskningsbasert utdanning, og de kan legge til rette for at studentene utvikler et mer bevisst forhold til sin egen kompetanse. Dette kan gjøre studenter bedre i stand til å ta kunnskapsbaserte valg i utdanningsløpet og til å kommunisere sine ferdigheter til fremtidige arbeidsgivere (Olsen m.fl. 2020).

For å utnytte potensialet i samarbeid mellom UH-sektoren og arbeidslivet mener NOKUT det er viktig at samarbeidet ikke bare skjer på institusjonsnivå. Fagmiljøene kan dra stor nytte av å ha egne kontaktflater mot relevante parter i arbeidslivet. Et tiltak her kan være finansieringsordninger for studentprosjekter i samarbeid med eksterne aktører. Slike prosjekter styrker koplinger mellom forskning, utdanning og arbeidslivet, og øker studentenes læringsutbytte.

Samtidig er det viktig at studenter blir mer integrert i pågående forskningsprosjekter ved institusjonene. På denne måten blir studentene kjent med og bidrar i aktuell forskning i sitt fagfelt. De får dypere innsikt i og erfaring med vitenskapelig metode, og et godt grunnlag for å innhente, vurdere og bruke forskningsbasert kunnskap i framtidig yrkesliv. Studentinvolvering i forskning vil også kunne stimulere studenter til å satse på en forskningskarriere. NOKUT mener dette bør konkretiseres ved at forventninger til studentinitiativer og studentinvolvering eksplisitt skrives inn i og vurderes i utlysning av forskningsmidler, at dette finansieres i relevante forskningsprogrammer og prosjekter, samt at dette inngår som en del i vurderingskriteriene for kvalitet i forskning. Studentinvolvering i forskning tas opp i kvalitetsmeldinga og bør synliggjøres som en sentral ambisjon i langtidsplanen.

NOKUT har som oppgave å gjennomføre evalueringer for å bedømme kvalitet i utdanningsprogrammer. Evalueringer av høyere utdanning bidrar med kunnskap om kvalitetstilstanden og kvalitetsutfordringer innenfor prioriterte fagområder. Dette er et viktig kvalitetshevende virkemiddel som kan bidra til å identifisere fremragende fagmiljøer knyttet til de langsiktige prioriteringene, til å støtte videre utvikling og til å spre god praksis.

Disse evalueringene har hatt stor betydning for å identifisere både de sterke sidene som finnes og områder som bør styrkes, både på institusjonelt og nasjonalt nivå. Samtidig mener vi at det er et potensial for at slike evalueringer brukes i større grad og mer systematisk. NOKUT mener derfor at langtidsplanen bør signalisere en økt satsing på evalueringer for å bedømme kvalitet og at det tydeliggjøres at det er NOKUT som har ansvaret for å gjennomføre denne typen evalueringer. Videre bør planen vise til arbeidet med å utvikle et rammeverk for nasjonale evalueringer av forskning og høyere utdanning som KD presenterte vinteren 2021, for blant annet å i større grad kunne se på sammenhenger og samspill mellom forskning og utdanning. NOKUT mener at dette rammeverket er et godt utgangspunkt for bedre koordinering og integrering av evalueringer i sektoren og mener at KD bør tydeliggjøre i den nye langtidsplanen at rammeverket skal implementeres. Dette vil gi myndighetene bedre kunnskap om kvaliteten i forskning og utdanning og vil kunne fungere som et godt kunnskapsgrunnlag i myndighetens prioriteringsarbeid.

For å imøtekomme utdanningsbehovet i et samfunn preget av utvikling, nye utfordringer og endringer i kompetansebehov er det viktig at det tilrettelegges ikke bare for grunnutdanninger, men også for livslang læring. Etter- og videreutdanning (EVU) kommer i økende grad til å være vesentlig for å lykkes med de omstillingene vi er inne i. NOKUT viser til KDs Strategi for desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter fra 17. juni 2021. NOKUT mener at det er avgjørende å få på plass langsiktige finansieringsordninger for å tilrettelegge for etablering av fleksible videreutdanningstilbud. Det trengs tilstrekkelig med ressurser for at driften av slike studietilbud ikke skal gå på bekostning av det øvrige samfunnsoppdraget til institusjonene og særlig til universitetene, som ligger i forskning og formidling av langvarige grunnutdanninger. At UH-sektoren tar et tydelig ansvar for EVU vil bidra til å sikre at disse tilbudene er FoU-basert. På samme måte som for andre kandidater fra høyere utdanning vil EVU-kandidater kunne være viktige ambassadører for å sikre tillit til forskningsbasert kunnskap, i tillegg til at de vil bidra til at forskningsbasert kunnskap tas i bruk i samfunns- og arbeidsliv. Å dekke behovet for flere faglig ansatte med rene underviserstillinger ville svekke universitetenes rolle som forskningssentre, mens vekselvirkningen i møtet mellom forskerne og arbeidstakerne vil bidra til

innovasjon. Disse gevinstene avhenger av at samfunnet har tillit til utdanningskvaliteten i EVU, og NOKUT understreker behovet for grundig og ekstern kvalitetssikring også av EVU.

Hvordan styrke tilliten til forskningsbasert kunnskap gjennom utdanning?

Det norske samfunnet preges av høy tillit, også til forskningsbasert kunnskap. Det blir likevel i økende grad utfordret i mange land, og vi ser at det også kan komme under press i Norge. En av de tingene som over tid kan bidra til å svekke tilliten til forskningsbasert kunnskap i samfunnet, er når politikere og myndigheter velger å se bort fra eksisterende eller bestilt FoU-basert kunnskapsgrunnlag uten at dette begrunnes godt for allmennheten. I den kunnskapsbaserte politikkutformingen bør beslutningstagere derfor være tydelige på hvilke ulike og relevante kunnskapsgrunnlag som eksisterer, hvilke deler av kunnskapsgrunnlaget som tilfredsstiller kravene til vitenskapelighet, og tydeliggjøre hvordan forskningsbasert kunnskap vektes i forhold til andre hensyn i beslutningsprosesser.

Det viktigste for å sikre høy tillit til forskningsbasert kunnskap også framover er at institusjonene, forskerne og underviserne i høyere utdanning sikres akademisk frihet. Fagmiljøene må sikres tilstrekkelige ressurser til at en høy andel av forskningen er forskerstyrt, i tillegg til at det opprettholdes gode mekanismer for å sikre at forskerne fritt kan publisere resultatene fra både forskerstyrt og oppdragsstyrt forskning i de kanalene de vurderer som relevante. Dette blir ikke minst viktig ved en eventuell innføring av «missions». NOKUT mener langtidsplanen også bør tydeliggjøre at akademisk frihet er like viktig innenfor høyere utdanning. Undervisere, fagmiljøer og UH-institusjonene må ha den samme friheten når det gjelder utvikling av emner, studieprogrammer og institusjonelle prioriteringer for utdanningsvirksomheten. Dette er viktig for å sikre tillit til både forskningsbasert kunnskap og til kvaliteten i norsk høyere utdanning.

Høyere utdanning er den viktigste formidlingskanalen til forskning. At norsk høyere utdanning skal være FoU-basert er en svært viktig faktor for å sikre tillit til forskningsbasert kunnskap. Dette bidrar til at en stor andel av befolkningen kjenner til hvordan forskning foregår og forskningsbasert kunnskap blir til, og kan innhente og vurdere forskningsbasert kunnskap, som igjen bidrar til tillit. Kandidatene fra høyere utdanning vil være de viktigste ambassadørene for å bidra til å sikre bruk av og tillit til forskningsbasert kunnskap i framtiden. Disse forholdene bør tydeliggjøres i langtidsplanen.

Regelverk i høyere utdanning skal bidra til å sikre utdanningskvaliteten, men vi vil unngå detaljstyring. NOKUT arbeider med å slanke regelverket, slik at fagmiljøene får større handlingsrom for faglig utvikling og arbeid med utdanningskvalitet. Styringsmeldingen (Meld. St. 19 (2020–2021) Styring av statlige universiteter og høyskoler) signaliserer at regjeringen ønsker å styre mer i det store og mindre i det små. NOKUT støtter dette.